

**ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟΥ
ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΩΝ ΚΡΗΜΝΩΝ
ΖΑΚΥΝΘΟΥ**

Ζάκυνθος 2011-12

Εκπαιδευτικός: Λιβέρη Άννα

Μαθητές του τμήματος Α5 του ΕΠΑ.Λ. Ζακύνθου:

Βαρδακαστάνη Νικολέττα

Βούτος Άγγελος

Βούτος Πέτρος

Γκιάτα Σέιντι

Ζέλα Έντβαλντ

Ζώκα Νικολέττα

Θεοδόση Μαρία-Ζωή

Κεφαλληνού Βούλα

Κολυβάς Διονύσιος

Λιβέρη Ιουλία

Λικομέτι Άνι

Μαυρίας Διονύσιος

Ντανούσι Κλάιντι

Ντεροτίλα Βιονίς

Ντόζε Αδαμαντία

Πόθος Γεώργιος

Πόθος Νικόλαος

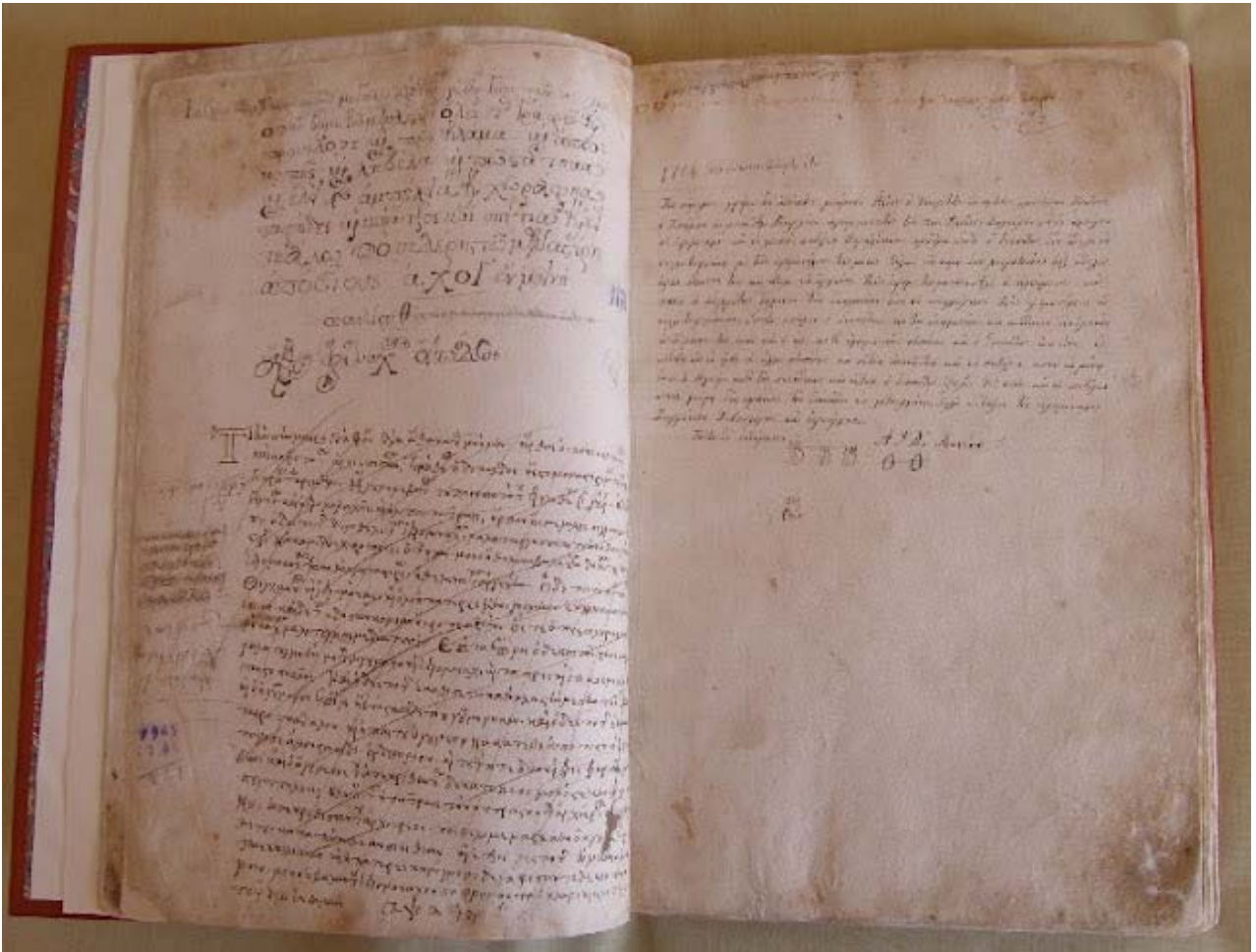
Ραφομανίκης Δημήτριος

Τσέλα Μπλόντι

Φισνίκου Έντζι

Φτερνιάτης Χαράλαμπος

Χρήστο Κατερίνα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πρόσφατες μελέτες έχουν αναδείξει τον αλληλεπιδραστικό ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση και εξέλιξη των πολιτισμικών αλλαγών, διαπίστωση που υποδεικνύει ότι, αν διασφαλιστεί η σωστή διαχείριση του πολιτισμού μέσα από το περιβάλλον που τον δημιουργεί και του περιβάλλοντος μέσα από τον πολιτισμό που τον στηρίζει, είναι δυνατή η εξασφάλιση της αειφορικής προοπτικής. Με βάση το σκεπτικό αυτό η παρούσα εργασία επιχειρεί να ανιχνεύσει αν η ανάπτυξη ενός διαδικτυακού μαθησιακού περιβάλλοντος για τη μελέτη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς δημιουργεί προοπτικές προώθησης πρωτότυπων διδακτικών μεθόδων και πρακτικών για την υποστήριξη και ενίσχυση της πράξης της πολιτισμικής σημείωσης του ιστορικού παρελθόντος.

Η ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων καθώς και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την πιλοτική ερευνητική εφαρμογή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού υλικού στα πλαίσια του μαθήματος των ερευνητικών εργασιών (project), είναι ενθαρρυντικά για την προοπτική εμπλουτισμού του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών με νέο, ανανεωμένο εκπαιδευτικό υλικό που θα αξιοποιεί τα διδακτικά οφέλη από τη συστηματική και μεθοδική εκπαιδευτική αξιοποίηση του τοπικού πολιτισμού.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: τοπική πολιτιστική κληρονομιά, διαδίκτυο, εκπαιδευτικό υλικό

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΙΣΤΟΤΟΠΟΣ «Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ»

Η διαδικτυακή τοποθεσία «Η Μονή του Αγ. Γεωργίου» (www.zante-monastery.com) είναι μια διαδραστική εκπαιδευτική εφαρμογή που φιλοδοξεί να συντελέσει στην ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που αποτελεί για τη Ζάκυνθο η υπάρχουσα διατηρημένη μονή του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών. Η θεματολογία της εφαρμογής κρίνεται σημαντική, αφού η μελέτη του συγκεκριμένου ιστορικο-πολιτιστικού μνημείου (α) δημιουργεί κίνητρα μάθησης και προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών επειδή ανήκει στο χώρο που ζουν οι μαθητές και έχει άμεση σχέση με τη ζωή τους και (β) διευκολύνει τη μάθηση, αφού οι χώροι είναι οικείοι και οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα άμεσων προσωπικών εμπειριών (Καμαρινού 2005). Επιπλέον, η συγκεκριμένη εφαρμογή φέρνει τους μαθητές σε επαφή με την τοπική ιστορία ενσωματώνοντας την εξέταση του παρελθόντος του τόπου τους σε ολιστικές προσεγγίσεις του περιβάλλοντος (ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 2001:20-21). Κριτήριο, επίσης, επιλογής του συγκεκριμένου θέματος αποτέλεσαν τα αποτελέσματα έρευνας (Λιβέρη, 2008) σχετικά με τη θεματολογία των σχολικών προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για το χρονικό διάστημα 1991-2007, από τα οποία προκύπτει ότι το 25% των περιβαλλοντικών προγραμμάτων έχουν επίκεντρο αρχαιολογικά, ιστορικά και λαογραφικά θέματα (εικ.1).

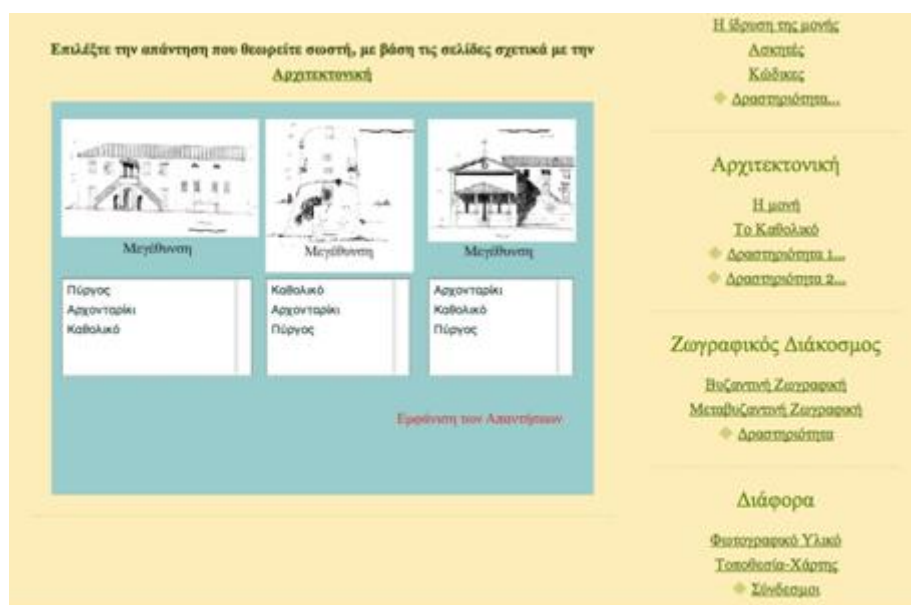
Εικ. 1: Η αρχική σελίδα της εφαρμογής

Ο παιδαγωγικός σχεδιασμός του εκπαιδευτικού «Η Μονή του Αγ. Γεωργίου» δίνει έμφαση στην εξοικείωση των μαθητών με το εκπαιδευτικό υλικό ως αφετηρία για δραστηριότητες που διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις ενός πρώτου σταδίου ενσυναισθητικής προσέγγισης του μοναστηριού που μελετάται. Η ενσυναίσθηση ως διδακτική τεχνική, αποτελεί ένα μέσο «μεταφοράς» των μαθητών στις νοοτροπίες και τα χωροχρονικά δεδομένα μιας άλλης εποχής και βοηθά στην κατανόηση των καθημερινών προβλημάτων, αλλά και των σχέσεων με το περιβάλλον των παλαιότερων κατοίκων, που αντανακλώνται και στη σημερινή εποχή (Γραϊκός 2005). Παράλληλα το περιεχόμενο της εφαρμογής αναπτύχθηκε με βάση την υπερκειμενική δομή του παγκόσμιου ιστού αξιοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις δυνατότητες του διαδικτύου για: α) πρόσβαση σε σύγχρονα εργαλεία πληροφόρησης λόγω της υποστήριξης πολλαπλών επιλογών αποθήκευσης και απεικόνισης, της παροχής απλής αλλά συγχρόνως ισχυρής φόρμας δημοσίευσης και της ενσωμάτωσης πολλαπλών μέσων (Αβούρης, 2000) και β) χρησιμοποίηση της υπερμεσικής τεχνολογίας που επιτρέπει στο μαθητή να προσεγγίζει και να επεξεργάζεται τη γνώση ολιστικά, με ποικίλους συνδυασμούς και δυνατότητες.

Η εφαρμογή απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου ως υποστηρικτικό υλικό του προγράμματος πολιτισμικής οικολογίας «Ανάδειξη και διατήρηση ιστορικών μονών Ζακύνθου» και ενισχύει τις προσπάθειές τους να αποκτήσουν γνώσεις για το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Κρημνών Ζακύνθου¹ και να δημιουργήσουν ένα σύστημα αξιών έτσι ώστε να κατανοούν την αλληλεπιδραστική σχέση του πολιτισμού με το περιβάλλον και να αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα για την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς γενικά και ειδικά για ό,τι αφορά στις μονές της Ζακύνθου.

¹ Η μονή, μια από τις σημαντικότερες της Ζακύνθου (Κονόμος 1967, Κονόμος 1979, Μούσουρας 2003), υπήρξε χώρος ασκητείας για πολλούς αρχιερείς, όσιους και λόγιους, μεταξύ των οποίων ήταν ο Ζακύνθιος θεολόγος, ιστορικός, λαογράφος και μοναχός Παχώμιος Ρουσάνος (1508-1553), ο οποίος άφησε στη βιβλιοθήκη του μοναστηριού τα πολύτιμα χειρόγραφα έργα του, που σήμερα βρίσκονται στη Μαρκιανή βιβλιοθήκη στη Βενετία, μαζί με άλλους πολύτιμους χειρόγραφους κώδικες, που υπεξαιρέθηκαν και αυτοί από το μοναστήρι (Αρχιμανδρίτης Ε. Σαρμάνης 1999:178-195, Κολυβά 1998:35-58, Κονόμος 1967:34-36, Κονόμος 1979:233-237, Μούσουρας 2003:281-289).

Το εκπαιδευτικό υλικό έχει δομηθεί με βάση τις ενότητες «Ιστορικά στοιχεία», «Αρχιτεκτονική», «Ζωγραφικός Διάκοσμος», ενώ για την υποστήριξη των θεματικών εννοιών της εφαρμογής περιλαμβάνονται δραστηριότητες που ωθούν τους εκπαιδευόμενους να ερευνήσουν, να πειραματιστούν και να συνεργαστούν για την ολοκλήρωσή τους και παράλληλα αποτελούν χρήσιμο εργαλείο αξιολόγησης τόσο για τους ίδιους όσο και για το διδάσκοντα (εικ. 2).

Εικ. 2: Δραστηριότητα στην ενότητα "Αρχιτεκτονική"

Γ. ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ι. Ερευνητικά ερωτήματα – Μέθοδος

Η πιλοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε την περίοδο Σεπτεμβρίου- Ιανουαρίου 2012 έχει σχεδιαστεί και υλοποιηθεί με στόχο να διερευνήσει αν και σε ποιο βαθμό η διαδικτυακή εκπαιδευτική εφαρμογή «Η μονή του Αγ. Γεωργίου» βοηθά τους μαθητές να:

1. Αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την ιστορία και την αρχιτεκτονική της μονής του Αγ. Γεωργίου Κρημνών
2. Μελετήσουν συγκριτικά τα εκκλησιαστικά έργα τέχνης των Σχολών της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αγιογραφίας
3. Αναγνωρίσουν την μοναστηριακή κουλτούρα και τέχνη ως ένα σημαντικό στοιχείο της τοπικής και εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης και να ευαισθητοποιηθούν για την αναγκαιότητα διαφύλαξης και ανάδειξης τέτοιων πολιτιστικών θησαυρών.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές/τριες του Α5 τμήματος του ΕΠΑ.Λ. Ζακύνθου. Ένα μεγάλο μέρος των μαθητών (οκτώ υποκείμενα) δήλωσε ότι δεν είχε επισκεφτεί ποτέ το μοναστήρι του Αγ. Γεωργίου, ενώ κανένα από τα υποκείμενα δεν είχε λάβει μέρος σε κάποιο πολιτιστικό πρόγραμμα. Επίσης, έξι μαθητές/τριες του δείγματος είχαν αναζητήσει στο διαδίκτυο ιστοσελίδες που να περιέχουν πληροφοριακό υλικό σχετικό με θέματα πολιτισμού.

Οι μαθητές/τριες πλοηγήθηκαν στον εκπαιδευτικό ιστότοπο «Η Μονή του Αγ. Γεωργίου» με τη βοήθεια φύλλου εργασίας, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της κατευθυνόμενης διερεύνησης (Ματσαγγούρας 1998, Minstrell 2000), κατά την οποία οι μαθητές ανακαλύπτουν τις σχέσεις μεταξύ των παραμέτρων, συλλέγουν δεδομένα, διατυπώνουν τα δικά τους συμπεράσματα και τα γενικεύουν.

Για τον έλεγχο των ερευνητικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο πριν την πειραματική εφαρμογή του εκπαιδευτικού ιστότοπου «Η μονή του Αγ. Γεωργίου» και μετά από αυτήν. Το ερωτηματολόγιο διαρθρώθηκε με βάση ανοιχτές ερωτήσεις, που ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- 1^η θεματική ενότητα: Διερεύνηση των γνώσεων των μαθητών σχετικά με την ιστορία και την αρχιτεκτονική της μονής του Αγ. Γεωργίου Κρημνών,
- 2^η θεματική ενότητα: Διερεύνηση του βαθμού που οι μαθητές είναι ικανοί να συγκρίνουν εκκλησιαστικά έργα τέχνης των Σχολών της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αγιογραφίας και
- 3^η θεματική ενότητα: Διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών σχετικά με την αναγκαιότητα διαφύλαξης και ανάδειξης των θησαυρών της τοπικής και εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης.

Για το σχεδιασμό του ερωτηματολογίου λήφθηκε υπόψη το γεγονός ότι στο σχολικό πρόγραμμα δεν περιλαμβάνεται μια ανεξάρτητη θεματική ενότητα σχετική με τον τοπικό πολιτισμό, πολύ δε περισσότερο σχετική με τις υπάρχουσες διατηρημένες ιστορικές μονές στη Ζάκυνθο.

Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε από τους μαθητές κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας κατά την απουσία των διδασκόντων καθηγητών και αφού επισημάνθηκε ότι οι επιδόσεις τους δεν πρόκειται να αξιολογηθούν.

ii. Ανάλυση περιεχομένου και αποτελέσματα

Από τις απαντήσεις των υποκειμένων στα ερωτηματολόγια που δόθηκαν πριν την πειραματική εφαρμογή του εκπαιδευτικού ιστότοπου «Η Μονή του Αγ. Γεωργίου» προκύπτει ότι οι μαθητές, στην απόλυτη πλειοψηφία τους, δεν γνωρίζουν κάτι σχετικό ούτε με την ιστορία ή/και την αρχιτεκτονική της μονής του Αγ. Γεωργίου, ούτε με τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή εικαστική τεχνοτροπία, ενώ διατύπωσαν γενικές και ατεκμηρίωτες σκέψεις γύρω από το θέμα της πολιτιστικής κληρονομιάς και την αναγκαιότητα διατήρησης και ανάδειξής της. Το εύρημα αυτό θεωρείται αναμενόμενο, καθώς το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό εστιάζει σε ειδικές γνώσεις τοπικού πολιτιστικού ενδιαφέροντος που λογικό είναι τα υποκείμενα να μην κατέχουν αφού, κατά δήλωσή τους, κανένα από αυτά δεν είχε προηγουμένως συμμετάσχει σε κάποιο παρόμοιο πολιτιστικό πρόγραμμα. Για το λόγο αυτό δεν παρουσιάζονται αποτελέσματα από τις απαντήσεις των μαθητών στο pre ερωτηματολόγιο και η ανάλυση εστιάζεται στην πληρότητα και την επιχειρηματολογία των απαντήσεών τους στο ερωτηματολόγιο μετά την πλοήγηση τους στο περιβάλλον του ιστότοπου «Η μονή του Αγ. Γεωργίου».

Από την ανάλυση περιεχομένου των απαντήσεων των μαθητών/τριών στις ερωτήσεις της 1^{ης} θεματικής ενότητας, διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των υποκειμένων απέκτησαν, μετά την πειραματική εφαρμογή του εκπαιδευτικού ιστότοπου, σε ικανοποιητικό βαθμό γνώσεις σχετικά με ιστορικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία της μονής του Αγ. Γεωργίου Ζακύνθου.

Ειδικότερα, από την αρχική ερώτηση της 1^{ης} θεματικής ενότητας που αφορά την ανίχνευση των γνώσεων για τη γεωγραφική θέση του μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών, προέκυψε ότι οι μαθητές γνωρίζουν τη γεωγραφική

τοποθεσία του χώρου που βρίσκεται η μονή, αλλά την προσδιορίζουν με διαφορετικό τρόπο. Ειδικότερα, 6 στα 20 υποκείμενα αναφέρουν πως βρίσκεται στο Δήμο Ελατίων, 6 στα 20 αναφέρουν πως βρίσκεται κοντά στο χωριό Βολίμες, 4 στα 20 αναφέρουν πως βρίσκεται κοντά στο χωριό Αναφωνήτρια, 2 στα 20 απαντούν Β.Δ. της Ζακύνθου και 2 στα 20 απαντούν γενικά πως βρίσκεται στην ορεινή Ζάκυνθο.

Στη 2^η ερώτηση της 1^{ης} θεματικής ενότητας που ανιχνεύει αν οι μαθητές γνωρίζουν για ποιο λόγο το μοναστήρι πήρε την προσωνυμία «των Κρημνών», όλοι οι μαθητές γνωρίζουν το λόγο και συγκεκριμένα 10 στα 20 υποκείμενα απαντούν, ότι «το μοναστήρι είχε κτιστεί σε απόκρημνη περιοχή» και 10 στα 20 αναφέρουν με περισσότερες λεπτομέρειες ότι «η περιοχή που αρχικά κτίστηκε το μοναστήρι αργότερα αποχωρίστηκε από τη στεριά και έγινε νησάκι».

Στην επόμενη 3^η ερώτηση «Ποιος μοναχός που έγινε Άγιος ασκήτασε στο μοναστήρι» όλα τα υποκείμενα γνώριζαν την απάντηση. Ειδικότερα, 6 στα 20 υποκείμενα έκαναν απλή αναφορά στο όνομα του Αγίου Γερασίμου, ενώ τα υπόλοιπα 14 ανέφεραν, εκτός του ονόματος, και το νησί της Κεφαλονιάς του οποίου είναι πολιούχος άγιος.

Στην 4^η ερώτηση «Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στους κώδικες μιας μονής» ένα μεγάλο ποσοστό των υποκειμένων (16 στα 20) απάντησε ότι είναι χειρόγραφα που προέρχονται από τη μονή, 2 στα 20 απάντησαν ότι «κώδικες είναι ιερά κείμενα που γράφτηκαν από μοναχούς» και 2 στα 20 πιστεύουν ότι πρόκειται για ένα βιβλίο που υπάρχει καταγεγραμμένο το σύνολο των χειρογράφων της κάθε μονής.

Η 5^η ερώτηση που ανιχνεύει τη δυνατότητα των μαθητών να ονομάζουν και να περιγράφουν εν συντομία τους χώρους της μονής, απαντήθηκε ολοκληρωμένα από 6 υποκείμενα που ανέφεραν τους χώρους της μονής και έδωσαν λεπτομερή περιγραφή τους. Δέκα (10) υποκείμενα ανέφεραν σωστά την ονομασία των χώρων της μονής, χωρίς όμως να τους περιγράψουν και 4 υποκείμενα έκαναν μια ελλιπή αναφορά των χώρων χωρίς να τους περιγράψουν.

Από την τελευταία ερώτηση της 1^{ης} θεματικής ενότητας «Πώς θα χαρακτήριζες τη επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική, τυπικό δείγμα της οποίας αποτελεί η μονή του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών», προκύπτει ότι 17 μαθητές/τριες αποδίδουν στην επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική τους χαρακτηρισμούς «λιτή» και «απλή». Τα υπόλοιπα τρία (3) υποκείμενα φαίνεται από τις απαντήσεις τους² ότι συγχέουν την επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική με την επτανησιακή μοναστηριακή ζωγραφική.

Από την 1^η ερώτηση της 2^{ης} θεματικής ενότητας, που ανιχνεύει το βαθμό που οι μαθητές/τριες του δείγματος είναι ικανοί να προβαίνουν σε συγκρίσεις των έργων της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής αγιογραφίας, προκύπτει ότι όλα τα υποκείμενα έχουν σαφή εικόνα των βασικότερων χαρακτηριστικών της Βυζαντινής Αγιογραφίας που τη σηματοδοτούν και την κάνουν να ξεχωρίζει εκφραστικά και καλλιτεχνικά από μεταγενέστερες τεχνικές. Συγκεκριμένα, έξι (6) υποκείμενα απαντούν ότι «τα πρόσωπα εμφανίζονται ακίνητα και τα χαρακτηριστικά τους είναι λεπτά», δεκατέσσερα (14) από αυτά ότι «το φόντο των αγιογραφιών είναι συνήθως βαθύ

² Υποκ.1: «Η επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική δέχεται πολλές επιρροές από τη Δύση, γεγονός που σε συνδυασμό με την οικονομική ανάπτυξη, την κάνουν να συνδυάζει πολλές διαφορετικές μεθόδους, αρμονικά δεμένες μεταξύ τους, που δίνουν ένα εντυπωσιακό και επιβλητικό αποτέλεσμα»

Υποκ.2: «Κλασικίζουσα μορφή αρχιτεκτονικής, με σαφείς τάσεις απομάκρυνσης από το μπαρόκ»

Υποκ.3: «Η επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική συνδύασε αρμονικά τις τεχνοτροπίες της Δύσης, δημιουργώντας ένα ισορροπημένο, χωρίς υπερβολές, αλλά συγχρόνως μεγαλόπρεπο αποτέλεσμα».

σκούρο μπλε ή χρυσό χρώμα, χωρίς τοπία», δεκαοκτώ (18) ότι «τα σώματα εμφανίζονται λιπόσαρκα και πανύψηλα» και δυο (2) ότι «τα άκρα τους είναι μικρότερα σε σύγκριση με το υπόλοιπο σώμα».

Στην επόμενη ερώτηση (ερ. 14 του ερωτηματολογίου) σχετικά με τις επιδράσεις που δέχτηκε η Μεταβυζαντινή Αγιογραφία, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οκτώ (8) στα 20 υποκείμενα απαντούν ότι η Μεταβυζαντινή Αγιογραφία δέχτηκε επιδράσεις από Κρητικούς καλλιτέχνες, από την Ιταλική τεχνοτροπία και από τάσεις της Δυτικής τέχνης, όπως ο νατουραλισμός, ο μανιερισμός, το μπαρόκ και η φλαμανδική ζωγραφική. Ικανοποιητικές θεωρούνται και οι απαντήσεις οκτώ (8) υποκειμένων που αναφέρουν ότι επιδράσεις υπήρξαν από την Κρητική και την Ιταλική τέχνη, όπως και αυτές των υπολοίπων τεσσάρων (4) που απαντούν ότι η Μεταβυζαντινή Αγιογραφία επηρεάστηκε από τη Δυτική τεχνοτροπία. Μάλιστα δυο (2) υποκείμενα από αυτά συνέδεσαν τις δυτικές επιρροές με τη λατινική κυριαρχία διάρκειας 400 ετών τόσο στα Επτάνησα όσο και στην Κρήτη.

Από την 3^η ερώτηση της 2^{ης} θεματικής ενότητας, που ανιχνεύει αν τα υποκείμενα είναι σε θέση να γνωρίζουν τις διαφορές ανάμεσα στη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή ζωγραφική, διαπιστώνεται ότι οι μαθητές/τριες του δείγματος στην συντριπτική τους πλειοψηφία είναι σε θέση να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά των τεχνοτροπιών. Ειδικότερα, όσον αφορά στη βυζαντινή αγιογραφία τα υποκείμενα στο σύνολό τους γνωρίζουν ότι: (α) διακρίνεται για τα αλλοιωμένα χρώματά της, (β) πίσω από τις μορφές υπάρχει φόντο σε χρυσό ή σκούρο μπλε χρώμα χωρίς τοπία και (γ) τα πρόσωπα φαίνονται σα να είναι ακίνητα. Επιπλέον πέντε (5) υποκείμενα χαρακτήρισαν τα πρόσωπα της βυζαντινής αγιογραφίας ως λιπόσαρκα και πανύψηλα ενώ άλλα πέντε (5) υποκείμενα αναγνώρισαν ότι η βυζαντινή εικόνα στρέφεται προς την αφαίρεση. Όσον αφορά τη μεταβυζαντινή αγιογραφία, τα υποκείμενα στο σύνολό τους θεωρούν τα έντονα χρώματα και τις φωτοσκιάσεις βασικό της χαρακτηριστικό, γνωρίζουν τη χρήση των τοπίων ως φόντου και επισημαίνουν τα εκφραστικά πρόσωπα της τεχνοτροπίας. Πέντε (5) υποκείμενα ήταν σε θέση να διακρίνουν πλούσια ενδύματα που νεωτερίζουν, ενώ άλλα πέντε (5) υποκείμενα δήλωσαν ότι η μεταβυζαντινή αγιογραφία διεγείρει το συναίσθημα.

Από την επεξεργασία των δεδομένων της 1^{ης} ερώτησης της 3^{ης} θεματικής ενότητας, σχετικά με το αν θεωρούνται τα εκκλησιαστικά μνημεία μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, προκύπτει ότι η απόλυτη πλειοψηφία των μαθητών θεωρεί τα εκκλησιαστικά μνημεία ως μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς τεκμηριώνοντας βάσιμα τη θέση αυτή. Ενδεικτικά παρατίθενται μερικές απαντήσεις:

«Πιστεύω ότι όλα τα εκκλησιαστικά μνημεία είναι μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Ο ρόλος της εκκλησίας τα παλιότερα χρόνια ήταν πιο πολύπλευρος. Δηλαδή οι άνθρωποι (μοναχοί, ιερείς κλπ) δεν ασχολούνταν μόνο με την διακήρυξη των Ευαγγελίων και το Λόγο του Θεού. Ήταν, θα έλεγε κανείς, πιο δημιουργικοί. Έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών, είτε δημιουργώντας είτε διασώζοντας κι αυτοί με τη σειρά τους. Γι' αυτό, ό,τι κληρονομήσαμε έχουμε ιερό χρέος να το διασώσουμε και να το παραδώσουμε σε επόμενες γενιές, γιατί ο θησαυρός είναι συνέχεια της πολιτιστικής μας ζωής».

«Όλα τα εκκλησιαστικά μνημεία προάγουν τον πολιτισμό κάθε λαού, επομένως αποτελούν και την πολιτιστική κληρονομιά του. Από αυτά έχουμε τη δυνατότητα να διασώζουμε σπουδαία έργα τέχνης από μεγάλους καλλιτέχνες ανά τους αιώνες. Η εκκλησιαστική τέχνη άλλωστε είναι ένας από ένας βασικούς παράγοντες για να θεωρήσουμε ότι ένας λαός έχει πολιτισμό».

«Ναι, αποτελούν μια απεικόνιση όχι μόνο της πίστης, αλλά και της νοοτροπίας και των ηθών της εκάστοτε εποχής. Μέσα από τα μνημεία αυτά διαφαίνεται η ιστορία του τόπου μας».

Τα αποτελέσματα της 2^{ης} ερώτησης (ερ. 17 του ερωτηματολογίου) δείχνουν πως η συντριπτική πλειοψηφία τα υποκείμενα συναινούν στην αναγκαιότητα διαφύλαξης και ανάδειξης των τοπικών και εθνικών πολιτιστικών μας θησαυρών, αιτιολογώντας τη θέση τους αυτή. Ενδεικτικά αναφέρονται:

«Ειδικά εμείς οι Έλληνες που έχουμε πλούσια πολιτιστική παράδοση και ιδιαίτερα εκκλησιαστική, επιβάλλεται να την διαφυλάξουμε και να την αναδείξουμε, γιατί η πορεία μας και η εξέλιξή μας είναι άμεσα συνδεδεμένες και θα έλεγε κανείς σε μερικούς τομείς εξαρτημένες, από τους πολιτιστικούς μας θησαυρούς. Αν τους γυρίσουμε την πλάτη θα είναι σαν να απαρνιόμαστε την ταυτότητά μας με ό,τι αυτό συνεπάγεται.»

«Το μέλλον μας βασίζεται στο παρελθόν μας και ο κάθε λαός χαρακτηρίζεται από τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις και τη γλώσσα του. Η παράδοση βοηθά στην ταυτοποίηση κάθε λαού, απαραίτητη προϋπόθεση να αντιμετωπίσουμε το κύμα της παγκοσμιοποίησης.»

«Φυσικά και είναι αναγκαίο να διαφυλαχθούν και να αναδειχθούν οι τοπικοί και εθνικοί πολιτιστικοί μας θησαυροί. Χωρίς αυτούς η επιβίωση κάθε λαού θα ήταν αδύνατη. Επιπλέον συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη, καθώς τα μνημεία αυτά αποτελούν πόλο έλξης για μεγάλο αριθμό τουριστών κάθε ηλικίας.»

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου αξιολόγησης του ιστότοπου «Η μονή του Αγ. Γεωργίου» πρέπει να αναφερθεί ότι οι μαθητές/τριες του δείγματος απάντησαν και σε μια τελευταία ερώτηση (ερ. 18 στο ερωτηματολόγιο) ανοικτού τύπου, η οποία προέτρεπε τα υποκείμενα του δείγματος να καταγράψουν, εάν επιθυμούν, τα θετικά ή αρνητικά τους σχόλια καθώς και τις παρατηρήσεις-προτάσεις τους για τον ιστότοπο www.zante-monastery.com. Η πλειοψηφία των μαθητών χαρακτήρισε ενδιαφέρον και κατατοπιστικό το εκπαιδευτικό υλικό και διατύπωσε θετικά σχόλια σχετικά με τη σχεδίαση και την αισθητική του ιστότοπου. Μερικά υποκείμενα περιέλαβαν στις απαντήσεις τους και προτάσεις που αφορούσαν στην ενίσχυση του ιστότοπου με περισσότερες και πιο διαδραστικές δραστηριότητες. Ενδεικτικά παρατίθενται μερικές από τις απαντήσεις των υποκειμένων:

«Είναι μια κατατοπιστική ιστοσελίδα και προβάλλει με κατανοητό τρόπο τη μονή του Αϊ-Γιώργη στα Γκρεμνά. Η πλοήγηση είναι ευχάριστη και οι πληροφορίες που αντλεί κανείς είναι ποικίλες.»

«Μπαίνοντας στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα οι πληροφορίες που πήραμε ήταν πολύ ενδιαφέρουσες. Είναι μια σημαντική προσπάθεια που αναδεικνύει ένα σημαντικό κειμήλιο της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και μας δίνει το ερέθισμα να το επισκεφτούμε από κοντά.»

«Να προστεθούν και άλλες δραστηριότητες.»

«Θα ήταν προτιμότερο στην αρχική σελίδα να υπάρχουν όλες οι υποενότητες η μια κάτω από την άλλη, ούτως ώστε να έχει μια μορφή συνεχόμενων άρθρων πάνω στο ίδιο θέμα.»

«...Πιστεύω πως αυτή η ιστοσελίδα μπορεί να ευαισθητοποιήσει αρκετά παιδιά και να τα ερεθίσει προκειμένου να ψάξουν για τον πολιτισμό τους και να προσπαθήσουν να τον διατηρήσουν ή να τον αλλάξουν προς το καλύτερο.»

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία είναι μια πιλοτική ερευνητική προσπάθεια, η οποία στοχεύει να διερευνήσει το βαθμό που η ενασχόληση των μαθητών/τριών με τον ιστότοπο «Η μονή του Αγ. Γεωργίου» και η μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού που περιλαμβάνεται σε αυτόν τους/τις βοηθά να αποκτήσουν εξειδικευμένες γνώσεις για το τοπικό πολιτιστικό περιβάλλον τους και να οικοδομήσουν ένα αξιακό σύστημα που προκρίνει την αναγκαιότητα ανάληψης ευθυνών σε ατομικό ή/και συλλογικό επίπεδο για τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων συνοψίζονται ως εξής:

- Η διερεύνηση των γνώσεων των μαθητών γύρω από τη μοναστηριακή ιστορία και αρχιτεκτονική επιβεβαίωσε ότι οι μαθητές/τριες του δείγματος, αλληλεπιδρώντας με το εκπαιδευτικό υλικό που περιλαμβάνεται στον ιστότοπο «Η μονή του Αγ. Γεωργίου», απέκτησαν γνώσεις σχετικά με την ιστορία και την αρχιτεκτονική της μονής του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών.
- Οι απαντήσεις που έδωσαν στις ερωτήσεις της 2^{ης} θεματικής ενότητας μετά την πλοήγησή τους στον εκπαιδευτικό ιστότοπο «Η μονή του Αγ. Γεωργίου», αποδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των υποκειμένων είναι σε θέση να αναλύει και να μελετά με συγκριτικό τρόπο τα εκκλησιαστικά έργα των σχολών της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής αιογραφίας, αποτέλεσμα που θεωρείται αρκετά ενδιαφέρον από την άποψη ότι το γνωστικό αντικείμενο που πραγματεύτηκαν τους ήταν πρωτόγνωρο και ανεξερεύνητο.
- Τα υποκείμενα είναι σε θέση, μετά την πειραματική εφαρμογή του εκπαιδευτικού ιστότοπου, να εκτιμούν, τεκμηριώνοντας τις θέσεις τους, την αξία της μοναστηριακής κουλτούρας και τέχνης και να συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα διατήρησης και ανάδειξης τέτοιου είδους πολιτιστικών θησαυρών για την εξασφάλιση της αειφορικής προοπτικής.

Συμπερασματικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι τα μαθησιακά αποτελέσματα που προέκυψαν από τη μελέτη της μοναστηριακής κουλτούρας και των διασυνδέσεων της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία σε ένα διαδραστικό και ελκυστικό διαδικτυακό περιβάλλον είναι ενθαρρυντικά για την προοπτική εμπλουτισμού του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών με νέο, ανανεωμένο εκπαιδευτικό υλικό που θα αξιοποιεί τα διδακτικά οφέλη από τη συστηματική και μεθοδική εκπαιδευτική αξιοποίηση του τοπικού πολιτισμού με βάση τις αρχές της Πολιτισμικής Οικολογίας.

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβούρης Ν. (2000). *Εισαγωγή στην επικοινωνία ανθρώπου-υπολογιστή*, Αθήνα, εκδ. Δίαυλος.

Αναστασάτος, Ν. (2005), *Σχολείο και Περιβάλλον από τη θεωρία στην πράξη*, Επιμέλεια Ξανθάκου, Γ. και αλ., Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα.

Αναστασάτος, Ν., Παπαδομαρκάκης, Γ., Κατσιγιάννη, Α. (2006), *Στάσεις των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου για τα αγροχημικά. Μελέτη περίπτωσης*, στο Εκπαιδευτική Σχολική Ψυχολογία, Επιμέλεια Παπαηλιού, Χ. και άλ., Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα, σελίδες: 77-101.

Αναστόπουλος, Χ., Ξανθάκου, Γ., Καϊλα, Μ. (2005), *Μοντέλα στάσεων στην Περιβαλλοντική Αγωγή*, στο ΘΕΜΑΤΑ στην Εκπαίδευση, Τόμος 6, Τεύχος 2-3:123-142 .

Αρχιμανδρίτης Ευτύχιος Σαρμάνης (1999), Ανακάλυψη του αυτογράφου Κώδικα του Παχωμίου Ρουσάνου, στο *ΑΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ*, πρακτικά διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου 6-9 Νοεμβρίου 1977, Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Ζακύνθου και Στροφάδων, Αθήνα.

Καμαρινού, Δ. (2005), *Μεταβλητές που επηρεάζουν την ποιότητα της διαδραστικής μάθησης με αντικείμενο την ιστορική και φυσική κληρονομιά*, στο Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ισθμός Κορίνθου 23-25 Σεπτεμβρίου 2005, ΥΠΕΠΘ- Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Κόκκινος, Χ.(2004), *Η τεχνολογία συνδρομητής του πολιτισμού*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κολυβά, Μ.(1998), Χειρόγραφοι Κώδικες μονών και ναών της Ζακύνθου στη Μαρκανή βιβλιοθήκη της Βενετίας, στο *ΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ, ΙΣΤΟΡΙΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ -ΤΕΧΝΗ*, Επιστημονική ημερίδα 16 Νοεμβρίου 1996, Έκδοση της Ιεράς Μητροπόλεως Ζακύνθου και Στροφάδων, Ζάκυνθος.

Κονόμος, Ν. (1967), *Εκκλησιές και Μοναστήρια στη Ζάκυνθο, Χειρόγραφοι Κώδικες μονών και ναών*, Αθήνα.

Κονόμος, Ν. (1979), *ΖΑΚΥΝΘΟΣ – ΥΠΑΙΘΡΟΣ ΧΩΡΑ*, τόμος δεύτερος, Αθήνα.

Μαγκλιβέρας, Κ. (2005), *Η εξέλιξη του διεθνούς δικαίου του περιβάλλοντος από τη διάσκεψη της Στοκχόλμης έως το πρωτόκολλο του Κιότο*, στο Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός, Επιμέλεια Καΐλα, Μ. και άλ., Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα, σελίδες: 360-378.

Ματσαγγούρας Η. (1998), *Στρατηγικές Διδασκαλίας – Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*, Αθήνα, GUTENBERG.

Μούσουρας, Δ.(2003), *ΑΙ ΜΟΝΑΙ ΣΤΡΟΦΑΔΩΝ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΩΝ ΚΡΗΜΝΩΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ*, διδακτορική διατριβή, Έκδοση της Ιεράς Μονής Στροφάδων και Αγίου Διονυσίου, εν Αθήναις.

Ξανθάκου, Γ., Ναχόπουλος, Ν. (2002). Η απουσία της τοπικής Ιστορίας από το ελληνικό σχολείο. Στο Πολεμικός, Ν. κ.ά. (Επιμ.), Εκπαιδευτική, Οικογενειακή και πολιτική Ψυχοπαθολογία, Τόμος Γ', Αθήνα: Ατραπός, 233-234.

Παρασκευόπουλος, Σ. & Κορφιάτης, Κ.(2003). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, θεωρίες και μέθοδοι*, Εκδόσεις Χριστοδουλίδη, Αθήνα.

Ρεπούση, Μ. (2000), Τοπικές Ιστορίες στο σχολείο,

Από το γενικό παρελθόν στο παρόν του τόπου, Στο Σύγχρονη Εκπαίδευση, Τόμος 112, σελ. 97-108.

Τα μοναστήρια της Ζακύνθου. Ανακτημένο στις 10/5/2007 από το δικτυακό τόπο <http://www.imzante.gr/monasteries.html>.

ΥΠΕΠΘ- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Λεοντσίνης, Γ. & Ρεπούση, Μ.(2001), *Η Τοπική Ιστορία ως Πεδίο Σπουδής στο πλαίσιο της Σχολικής Παιδείας*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα.

Φώκιαλη, Π., Ξανθάκου, Γ., Καμπουροπούλου, Μ., Γκόβαρης, Χ., Καΐλα, Μ.(2004), *Η αειφόρος ανάπτυξη στην εκπαίδευση: Προσέγγιση στα πλαίσια ενός διαθεματικού εκπαιδευτικού προγράμματος*, στο Επιστήμη και Τέχνη, Επιμ. Γκόβαρης, Χ. και άλ., Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα, σελίδες: 99-116.

Φώκιαλη, Π. και άλ.(2005), *Εμπειρική έρευνα για τη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης: Η περίπτωση των μαθητών των Λυκείων της Ρόδου*, στο Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός. Επιμέλεια Καΐλα, Μ. και άλ., Εκδόσεις Ατραπός, Αθήνα. σελίδες: 99-113.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ημερομηνία/...../2012

Όνοματεπώνυμο.....

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΙΣΤΟΤΟΠΟΥ

www.zante-monastery.com

ΤΜΗΜΑ Α΄

1. ΦΥΛΟ : ΑΓΟΡΙ ΚΟΡΙΤΣΙ

2. ΤΑΞΗ :

3. ΣΧΟΛΕΙΟ :

4. Έχεις λάβει μέρος σε κάποιο πολιτιστικό πρόγραμμα; Αν ναι, ανέφερε τον τίτλο του, το θέμα που πραγματευόταν και το φορέα εκπόνησής του.

5. Έχεις αναζητήσει στο διαδίκτυο ιστοσελίδες που να περιέχουν πληροφοριακό υλικό σχετικό με θέματα πολιτισμού (ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία, έργα τέχνης, μονές κ.ά.); Αν ναι, ανέφερε, αν θυμάσαι, ποια ή ποιες ιστοσελίδες ήταν αυτές και με ποια αφορμή τις επισκέφτηκες.

6. Έχεις επισκεφτεί το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Κρημνών; Αν ναι, πότε, με ποιους και με ποια ευκαιρία;

ΤΜΗΜΑ Β΄

Αγαπητέ μαθητή, αγαπητή μαθήτριά,

Με το ερωτηματολόγιο που κρατάς στα χέρια σου μπορείς, χωρίς κανένα δισταγμό, να αποτυπώσεις τις γνώσεις και τις σκέψεις σου σχετικά με τη μονή του Αγίου Γεωργίου Κρημνών στη Ζάκυνθο. Με τον τρόπο αυτό βοηθάς στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού που περιλαμβάνεται στον ιστότοπο www.zante-monastery.com και αφορά στο μοναστήρι αυτό.

Γι' αυτό σε παρακαλούμε να διαβάσεις προσεκτικά τις παρακάτω ερωτήσεις και να απαντήσεις με ακρίβεια και σαφήνεια.

7. Πού βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Κρημνών;

8. Γιατί η συγκεκριμένη μονή ονομάστηκε Αϊ- Γιώργης των Κρημνών;

9. Ποιος μοναχός, που έγινε Άγιος, ασκήτεψε στο μοναστήρι;

10. Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε στους «κώδικες» μιας μονής;

11. Ονόμασε και περιέγραψε με συντομία τους χώρους της μονής Αγ. Γεωργίου Κρημνών.

12. Πώς θα χαρακτήριζες τη επτανησιακή μοναστηριακή αρχιτεκτονική, τυπικό δείγμα της οποίας αποτελεί η μονή του Αγ. Γεωργίου Κρημνών;

13. Ανέφερε τουλάχιστον δυο χαρακτηριστικά που έχουν οι πίνακες της Βυζαντινής Αγιογραφίας.

14. Ποιες επιδράσεις δέχτηκε η Μετα-βυζαντινή Αγιογραφία;

15. Ανέφερε τουλάχιστον τρεις διαφορές που μπορείς να θυμηθείς μεταξύ της Βυζαντινής και Μετα-βυζαντινής Τεχνοτροπίας στην εκκλησιαστική ζωγραφική;

16. Θεωρείς ότι τα εκκλησιαστικά μνημεία (π.χ. ξωκλήσια, μονές, κειμήλια κ.ά.) αποτελούν μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

17. Πιστεύεις στην αναγκαιότητα διαφύλαξης και ανάδειξης των τοπικών και εθνικών πολιτιστικών μας θησαυρών; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

18. Στον παρακάτω χώρο μπορείς να διατυπώσεις κρίσεις, παρατηρήσεις, προτάσεις σχετικά με τον ιστότοπο www.zante-monastery.com.